

פרשת חקת "מיתת אהרן"

אברבנאל

ודעתי בזה שמשה ואהרן שניכם נעלמו
בעבור עונות שעשו אם אהרן בעון העגל
ואם משה אדונינו ענין המרגלים לא שהיה
אהרן מעובדי העגל ולא שהיה משה מורד
המרגלים חלילה להם מרשע אבל אהרן כמו
שהתבאר במקומו שלא בכוונה רעה עשה את
העגל ועם היות כוונתו לכתוב את העם ולהנהיג
בנחת עדי בא משה הנח במשך ממנו מה
שנמשך ולפי שהעם לקחו מיד השם ככל
הטאתם מהם מתו בטמאה ומזה ע"י חרב ולא
באו אל הארץ אשר אמר ה' לתת להם הזה
היה אהרן בזה סבה מה לכן היה מהמשפט
האלהי שכמו שאהרן סבב באנשים התמה
שימותו במדבר ולא יכנסו לארץ שהוא גם כן
ימות במדבר ולא יכנס לארץ האמנם לפי
שלא היה אהרן מעובדי העגל כשאר האנשים
הפושעים לכן לא נענש עמהם והאריך אפו
אליו ונללל במה שאמר למשה ועתה לד נחה
את העם וגו' וביניהם נקראו נקמתם ללחמו
לזה נאמר שם בסוף הספור ויגוף ה' את העם
אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן כלומר
ואמנם אהרן עושו שמור לו לשעתו ואמנם
הטא משה היה כי כאשר שאלו ישראל לשלוח
מרגלים לא שאלו אלא וישיבו אותנו דבר
את הדרך אשר נעלה בה זאת הערים אשר
בנא אליהם והשם יתכרך כשצוה על שלוחתם
לא אמר אלא ויתורו את ארץ כנען אשר אני
גותן והנה משה אדונינו הוסיף לעצמו בשליחו
מה שישראל לא שאלו עליהם והקב"ה לא צוה
בם והם שיראו את העם הישוב בארץ החוק
הוא הרפה המעט הוא אם רב ומה הערים
הבנותים אם במבצרים והשאלות והמה
שהוסיף משה לשאול מאתם אין הפך שהיו
לכוונה טובה לשורעו ישראל כי עז העם הערים
גדולות ובצורות בשמים כדי שילכו וידעו
כי הגדיל ה' לעשות עמם חסד להורישם
במדינתם וכמו שאמר משה במשנה הנרה שמה
ישראל אתה עובר היום את הירדן לבא לרשת
גוים גדולים ועצומים מסך ערים גזולות ובצורות
בשמים עם גדול ורם בני ענקים וגו' וידעה
היום והשבות אל לבנך כי ה' אלוהיך אשר
אוכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך וגו'
אבל נמשך מזה מה שנמשך שבתשובה השאלה
האלו אמרו המרגלים עז העם והערים בצורות
כאופן שהמסר את לב העם דברו בהי ובמשה
ומפני זה נגזרה עליהם גזרה שלא יכנסו

לארץ וימותו כלם במדבר ולפי שמרצ"ה היה
סבה למקרה כזה לכן היה מהצדק האלוהי שגם
הוא שסבב שימותו הדור במדבר ולא יכנסו
לא יבא משה כי עגת למד עולה זרן ומפני
ישראל חטאו על זה במדור ומרצ"ה חטא בשוגג
וככוונה טובה חס הקב"ה על כבודו ולא הביא
גזירתו בתוך גזרת העם והאריך אליו אפו
כמו שהאריך לאהרן במעשה העגל ובאשר
בקדש ובמדבר צין התלוננו ישראל על המים
ובדברי תלונתם העירו מעטים הרבה על היות
משה ואהרן סבה למיתת העם במדבר ובעבור
לא נכנסו לארץ כמו שאמרו ולמה תבאתם
את קהל ה' אל המדבר הזה למות שם אנחנו
ובעירנו ומשה ואהרן התעצבו בשמעם הרמו
ההוא וצוה השם למשה שהוא ואהרן יקדילו
את הקהל אל הסלע ושידברו ויעשו הפועל

אשר יכר ובהיות שמרצ"ה עבר על דברי השם
ומרה את מו כי הוא צוה אותו שידבר אל
הסלע ומשה הכה אותו ולא דבר ראת יתברך
להעניש שניהם ענין שמה לא בעבור החטא
הזה מהבאת הסלע אלא מפני עתותיהם הקדומה
היו אם כן מי מריבת קדש כלל אמצעי בדבר
הזה ולא סבה עצמות וקרה להם לפניה ית
כסו שפעמים רבות יקרה לאדם עם בנו
האהוב אצלו שאם חטא לו יעלים את פשעו
ספני כבודו ואחר כך בסכה קטנה ילקח אותו
מכה רבה ואם ישאלו ממנו למה עשית כך
על דבר קטן כזה והוא ישיב לא בעבור זה
עשיתי אלא מפני עונות ראשונות שעשה
הוא ואתי לו העונש עד עתה וכן העונש הזה
לא היה למשה ולאהרן על מי מריבה לבד כי
העונש היה בעצם ואמת על מה שעשו קודם
לזה וכדי לכסות עליהם ולחוס על כבודם
ולזה ענשם על מי מריבה על אשר מרו דברי
השם כמו שזכר בדעת הראשון כי הוא הישר
והיותר מתישב מכל הדעות אשר זכרתי

מדרש רבה (יט"ז):

משל לבעל חוב שבא לישול מרוב
של לזה ונמל שלו ושל שכנו אמר לו הלוה אם אני חייב שכני מה
הוא אף כך יאמר משה רבינו אני הקפדתי אהרן מה חטא לעיניך
הכתוב (ל"ג) בקלמ' (נחמ"ג) ולל' אמר נחמ"ק ואורח' לאיש חסידך
אשר נמתי במסמ':

קול שמחה (הרב שמחה בונם מפרשיסחא):

שם המדרש רבה ולמה נקרא
עומד ואמר ה' אל משה, יקן לא
האנחנו של לזה ונמל שלו ושל שכנו, אמר לו
הלוה אם אני חייב שכני מה חטא, אף כך
אמר משה רבינו אני הקפדתי אהרן מה
חטא, לפיכך הכתוב סקלמו וכו', אפשר
שכונת המדרש הזה לגלות שמה שחטא
משה כסלע היה על דרך גרא עלילות
כדאיתא [לעיל] במדרש [א"ח] ה' ל' לומר
חמשים בעדמם, והקב"ה הדדיע זה למשה שלא
ידאג על שחטא במאמר יקן לא האנחנו ב'י
ונתפש אהרן גם כן והוא אינו חייב כסלע, זה
היה גילוי דעת למשה שהיה גם כן אינו נאפש
בתפארו, כי לא חטא כלל והכתוב מקלסו ונחמ'
ל' ה' ולל' אמר הו' לאיש חסידך, בלומר
שאין בו שום חטא ודפי שכניו לבניו לא חטא
ובזה נהודיע שלא נמל הגוף גם אצל הלוה
בשביל החוב, ונה כונת המדרש אם אני חייב

מדרש רבה (יט"ז-י"ג):

לא הביאו ² משל לטחוד לשתו נשים שנוקת בבית דין אהת קלקלה
ואהת אכלה פני שבויעת אמרה לים אוחוז שאכלה פני שבויעת
בבקשה, פנים דעדיעו לבריות על מה אני לוקת שלא יאמרו אף אני
קלקלתי, הביאו פני שבויעת והלו עליה ואמרו זו קלקלה ולקחה
וזה אכלה פני שבויעת ולקחה אף כך אמר משה רבינו דריי גנית
עלי לסנת במדבר עם הורח הזה שתבעשך שנאמר (מל"ג) כמה
ימרוהו כמדבר יעציכוהו בוישמונ ועכשיו יאמרו לרדת שאני
במיתם זכות עלי על מה נענישתי לפיכך כתב יען לא האנחנו:
י' אמר לו הקב"ה למשה באיזה פנים אתה מבקש לונגם לארץ
משל לרעה שישא לרעות צאנו של מלך, ונשבית הצאן ביקש הויעת
ליכנס לפלטרין של מלך אמר לו חסדך אם את נכנס עכשיו מה
יאסרו הבריות שאחה תשכית הצאן אף כאן אמר לו הקב"ה למשה
שכחך הוא שהוצאת ששים רבוא וקברתם במדבר זאת מכניס דור
אחר עכשיו יאמרו אין לרור המדבר חלק לעולם הבא אלא הוא
בצדק ונבא עמך (ל"ג) שנאמר (נחמ"ג) ויתא ראשי עם צדקת ה'
עשה לכך כתיב לא תביא את הקול הזה אלא שיצא עמך:

אמת ליעקב:

ופירש"י וי"ל: א"ל הכנס למערה
ונכנס ראה משה מדעפה ונר דלוק בר' מיר
חמד משה לאותה מיתה זכר, והנה לכאור
ענין מיתה נשיקה, נראה בהקדם ביאר
הגמרא בכתובות [דף ק"ד ע"א]: הווא ילכא
דנח נפשיה דרבי גדרו רבנן חעניתא וכנו
רחמי ואמרי כל מאן דאמר נח נפשיה דרבי
ידקר בהורב בו, א"ל רבנן לומר קפרא ויל עיין
כו' אמרו ליה נח נפשיה אמר להו אתון
קאמריהו ונא לא קאימנא זכר, ושמשע
מלשון הגמרא שהיתה קפידא מיוחדת לומר
לשון "נח נפשיה", וצדיק ביאור בקפידא זו.

אפשר שלא יתקן הצמר עמה, וכמו"כ
כשנוטל את הגוף מן הנשמה אינו מחמתק
הגוף מן הנשמה לגמרי אלא נוטל חלק
מנשמתה לומר כלומר שהנשמה אינה
נשארת כשלמותה משא"כ במיתה נשיקה
שוק כמו שנוטל שער כן החלב, אז הרי
ישאר החלב כשלמותו ולא חסר מירי, וכמו
כן נשארה הנשמה שלמה לגמרי, והנה לפני
מותו של אדם בעל יסורים איבא מלהמה בין
הנשמה לגוף, שהנשמה רוצה ליחלש
כשלימותה מן הגוף והגוף אינו מרשה, ולכן
כשמת האדם אז אמרינן לשון "נח נפשיה",
כלומר נחה הנשמה מטלחמתה עם הגוף,
ולכן אצל דכי היתה קפידא לומר "נח
נפשיה", ומזה היה משתמע כגילו היתה
מלהמה בין גופו לנשמתו, זה כוונת לאדם
גדול כמו רבינו הקדוש.

— ונראה שהאור הדבר ע"פ הא דאיתא
בברכות [דף ה' ע"א]: קשה שבכולן אסכרא
נחא שבכולן נשיקה אסכרא דמיא כתיבא
בנבבא דעמרא דלא תנורי נשרא בר' נשיקה
דמיא כמשחל בניחא מחלבה זכר, וצדיק
לכאור מאי קמ"ל הגמרא בזה, ונראה
דהכוונה היא לכאור מדרגת הנפטר,
דכשמוציאים מיערא מעפרא חלק מהעמרא
אזיל בחריה — וכמש"כ דש"י שם שאני

כ כט ויבכו את אהרן וכו' כל בית ישראל.

פירושו, הכתוב מספר לנו גוה שלא היה כל הארבעים שנה רוצה נפש בשוגג שהיה נגלה למחנה לוויה, והיה נפרד מביתו וממשפחתו. שאם היה, תלא חזרו במיתת אהרן - מות הכהן הגדול" (להלן לה, כה) - והיה להם לשמות.

כ"ח:

ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל (כ"ז כ"ט)

לפי הלכה פסוקה בשולחן ערוך (ינה דעה היא ה') אין מספירים בראש-חודש ובחול-המועד. אולם איסור זה אינו קל במותו של תלמיד-חכם, כפי ששינונו בגמרא (בגילה ג' ע"ב; מועד קטן כ"ז ע"ב): "אין מועד (=איסור הספר בחול-המועד) בפני תלמיד-חכם". מעיד בעניין זה דבי יואל סירקיס (הב"ח): מן המסופר בפרשת "חוקת" על מות אהרן (כ' כ"ז כ"ט) אפשר להטיק במדומה, שמשפירים תלמיד-חכם ב"מועד", שהרי אהרן נפטר בראש-חודש אב (ל"ג ל"ח); וראש-חודש קרי "מועד", כמובא במסכת פסחים דף ע"ו. וכוון שנקמר "ויבכו את אהרן שלשים יום" נמצאנו למדים, שאין איסור הספר ב"מועד" לתלמיד-חכם, כפי שנפסק להלכה בשולחן ערוך.

הכתב סופר:

ויראנו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלושים יום כל בית ישראל. צדיק לתוכן מאחד שאמר כל וועדה אין מן הצורך לסיים כל בית ישראל. ת"ל דאמרו חז"ל (מגילה טו) צדיק אבד לדורו אבד, כי צדיק מאיר לצוה"ב, ואין התהוהו אלא לידו שהיו נהנים בווכחו והגין על בני דורו. ולכן לא סיפר הכתוב שבכו על מרים, כי באמת אין לבכות על צדיק כי הולך לטובות, ואין לבכות רק על חסרון הדור, ובשמהה מרים עדין לא ידעו כי בשמת הצדיק אבד לדור ותמרים זכותו, ולכן לא הכו כשמהה מרים, כי על הצדיק

עצמו לא היה להם לבכות, אבל אח"כ כשראו ולא היה מים לעדה, שבסקו המים כשמהה הצדקות, טוב כשמת אהרן ככו על העדה הצדיק, כי ע"י זה יחסר לדורו. ובאמת כן היה שפסקו עמי כבוד בהפדוטי, תהו פירש וקרא, ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן, פירוש יבכו (צח) (על) אהרן כל בית ישראל. שבכו על בית ישראל כי חסרו קדוש ה' וכל אחר בכה, על-על כפי ישראל על שחתרו וכו' וק"ל

הרב יוסף נחמיה קורניצ'ר:

ויראנו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלושים יום כל בית ישראל. ואלפינו יודעים ואהרן לא ידו אמרו תוכן הוא אהרן אמרו להם מן, אמרו אפשר מי שפטר לנוג המלאך וצער את המנפה ישלוח בו מלאך המות. מיר כקש נשח דחמים חוראחי מלאכי השרת להם. מוטל צמטה ראו ותאמרו. דבר כעשו אהרתי בזה, ועל כל מנים קניית ישראל לכבודה במקומה עומדת, היתכן שאיש באהרן שעצר בניו המופת יגוע וימות. אולם באמת כל הענייה בן כמותו כאלו לא מת כי הוא חי וקיים בבניו ועל כן על שאלתם אין מן אהרן הראוהו מלאכי השרת מוטל צמטה מלומר היתרו ועצמותו מוטל במטהו השלמה וייתר כבו ורמי הוא עומד ומשמש אצלנו וכו' לא יוסף מיראלי

הרש"ר הירש:

(לט) זיר און האנדית האומית אל מוח מרים נתחלה
מיד כאשר פסקו מי הבאר, וכעין זה אמרו ח"ל גם

כאן (תענית ט"א) גם מוח אהרן "וראה" לעין על כל ירי
בילוי היענוי דומה "מח אהרן נסחלקו עמי הקב"ה" שהיו
מנזרים עליהם ותרומה לפנייהם את הדרך במכבד, וכשהיו
ישראל חסרי מנו, מיד העז מלך ערד היושב בקרבת מקום
(להלן כא, א) לעגוך עליהם המקפה, (וכי זה רמז בלשון
"ירדאו" שבכתוב, ומדדש "אל תקרי ויראו אלא ויראו"
(תנזיה שם) איננו אלא ביאור), וכך אמרו שם: "כי פרנסים
מנזים עמרו לישראל אלו הן; משה אהרן מרים; וגי סמונת
טובות נתנו על ידם ואלו הן; באר ועין וסן, באר בוכות
מרים, עמור עין בוכות אהרן, מן בוכות משה" וכו'. ואף
מיכה א"י (ז) מננו אח לכ בני נדודו לשלושת המנזרים.
האלה של האומות ואין ישראל יהלים למען שהי השלה
אוהם ולא הגיד להם מה טוב, ידוע היה להם מאו ומתעורר
שוק ותוסן מוסרי, ולא שום טעשה אתר, הוא התואר
לקיומם הלאומי, וכך אמר די כפי מיכה: "עמי מה עשיתי
לך ומה הלאחידך" ימי העלתיך מארץ מצרים ומבית
עננים פדיתוך ואשלח לפניך את משה אהרן וברייס"
אישים אלו פעלו — והיו מוכשרים לפעול — רק
בתוריהם נכהשפעתם על הלב והרוח, ועצם אישיותם בעציה
נאמנה מה היא התפקיד שעתינו חלף בקיומם, נק הוא
מנזר שם (פסוק ז) את התפקיד הזה: "עשנת משפט
זאהבת חקר והצנע לכה עם אלויך". וסיד הרבו מויקד
לעין ששלושת היסודות האלה של הפקדוה המוסרי
מאפיינים גם את פעילותם של שלוש המנוחיות האלה.
משה פס: הדין המעצב את כל חיינו על פי רצון ה' היה
עיקר שליחותו של משה; חטד, וביתו דיוק אהבת חסד;
אהבה האהבה; נטייה הלב לזוהר בשמחה על מה שמניח על
חי דין מידת התמלה, הרצון לתקוים קרבות למען הזולה
— מידת אלה מאפיינות את פעילותו של אהרן, וכך

תיארו בסנהדרין: עייב את פעילות אהרן בחד משה, משה
היה אימר יקוב הדין את חסד, אבל אהרן אהב שלום וירדף
שלום ומשיבם שלום בין אדם לחברו, "תצנע לכה עם
אלהים"; והלכה עם ה' בטהר ובצניעות ובטהרה מסורית
— זו מידת הצניעות שהיא האופי היסודי של האשה
בישראל — מות זו טופחה בודאי בהשקעתה של כריס,
אזרח מחנות טובה שקידמו את שלומה התומרי של העם
— כלום אין הם מקבילות למתנה הזרותית שנתנו בירי
שלשה "הפועלים הטובים" כדי לקדם את שלומה התומרי
והחכם שכל קדושת החיים נובעת מסעסקיו חסד הוא

ה"עני" המושפיע, המאגן והגן, שקרן האור של המשפט
חייבה להחמנו עמו כדי להצמיח ישועה בשורת האנושי;
ואילו משפט הוא להם משפיל בבחינת "עני", וכו' חלף
הלשון והחוסן, הקיום וההמשך של כל חי אדם ועם
ולפיכך; באר מנזר מרים המטפחת את הצניעות; עני
כבוד מנזר אהרן המטפח את הזדון ואילו מן בוכות משה
המוסר לישראל את המשפט האלהי.

ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית
ישראל, הויל העירו (ילקוט שמעוני על אהרן) על
הזבדל בין האמור כאן לבין האמור אהרן מוח משה, שם
נאמר: "ויבכו בני ישראל את משה" וגי (דברים לז, ח),
ואילו כאן, אהרן מוח אהרן, נאמר: "כל בית ישראל", שכן
אהרן היה איש החסד אוהב שלום חיוך שלום, ולפיכך
אבירתו הנרגשה והתעבה על ירי כולם; כנגד זה מידת משה
היא הדין, האמת והצדק, ושורת הדין איננה נחזה לכל אדם,
ואין להפלים עין גם מהצדקה הבאה, רק לפני ימים
אחדים; בא העם על אהרן בטענות קשות ובחלונות בלתי
מוצדקות (פסוק ז ואילך), והנה עתה כל שכבות העם ערכו
לו מספר תמורות, האכל הכבד הזה על אהרן מלמנה כל
אותן התקוממות שעכרו את ימי אהרן ומשה היו רק
התרגויות חולפות שנהנו מייאוש רגעני אולם כשנצת העם
זינה מושבת עליו הוא ידע להעריך וכינה מנוגית
הנדולים.